

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ В УКРАЇНІ

DEFINITION PROBLEMS OF THE SUBJECT OF THE ACTIVITY CARRIED OUT BY THE AGRICULTURAL COMMODITY PRODUCERS IN UKRAINE

Будай О.В.,

*аспірант кафедри трудового, аграрного та екологічного права
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Стаття присвячена дослідженню проблеми визначення предмету діяльності сільськогосподарських товаровиробників в Україні. Обґрунтовується відмінність сільського господарства від лісового господарства, а також рибного, рибальського та риболовецького господарств. Доведено, що до сільськогосподарської продукції у вузькому розумінні не відноситься продукція лісового та рибного господарств.

Ключові слова: сільськогосподарська продукція, сільське господарство, лісове господарство, рибне господарство, рибницьке господарство, риболовецьке господарство.

Статья посвящена исследованию проблемы определения предмета деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей в Украине. Обосновывается отличие сельского хозяйства от лесного хозяйства, а также рыбного, рыболовецкого и рыболовецкого хозяйств. Доказано, что к сельскохозяйственной продукции в узком смысле не относится продукция лесного и рыбного хозяйств.

Ключевые слова: сельскохозяйственная продукция, сельское хозяйство, лесное хозяйство, рыбное хозяйство, рыболовецкое хозяйство.

The article is devoted to the determination problems that concern to the subject matter of activity that is carried out by the agricultural commodity producers in Ukraine. The differences between agriculture and forestry activities, as well as its distinctions from seafood, fishing and fishery industries are also grounded in this article. It is proved that agricultural production does not include products of forestry and fishery activities.

Key words: agricultural production, agriculture, forestry activity, seafood industry, fishing industry, fishery economy.

Актуальність теми. Відповідно до податкового, страхового та навіть аграрного законодавств України, до сільськогосподарських підприємств відносяться лісові, рибні, рибальські та риболовецькі господарства. Це положення дискутується у аграрно-правовій науці при визначенні сільськогосподарської діяльності як предмету діяльності сільськогосподарських товаровиробників в Україні. А.М. Статівка та В.Ю. Уркевич зазначають, що виробничо-господарська діяльність є базовим інститутом аграрного права і спрямована на реалізацію спеціальної правосуб'єктності сільськогосподарських товаровиробників [1, с. 86]. Разом з тим сільськогосподарські товаровиробники можуть займатися, крім сільськогосподарської, ще й іншими видами господарської діяльності.

Аналіз поняття, ознак та предмету діяльності сільськогосподарських товаровиробників здійснювали Л.О. Бондар, М.Я. Ващишин, О.В. Гафурова, В.М. Єрмоленко, С.І. Марченко, В.Ю. Палатай, Т.О. Коваленко, А.М. Статівка, В.П. Станіславський, В.Ю. Уркевич та ін. Однак, враховуючи законодавчу колізію та різні наукові підходи до визначення предмету діяльності сільськогосподарських товаровиробників, ці питання й надалі залишаються неоднозначними, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Метою статті є з'ясування предмету діяльності сільськогосподарських товаровиробників та розмежування сільського господарства від лісового господарства, а також рибальського, рибницького та риболовецького господарств.

Виклад основного матеріалу. У ст. 209 Податкового кодексу України передбачений спеціальний режим оподаткування діяльності у сфері сільського та лісового господарств, а також рибальства. У пункті 209.1 цього Кодексу зазначено, що резидент, який провадить підприємницьку діяльність у сфері сільського і лісового господарства та рибальства та відповідає критеріям, встановленим у пункті 209.6 цієї статті (далі – сільськогосподарське підприємство), може обрати спеціальний режим оподаткування. Як бачимо, сільськогосподарськими підприємствами названо резидентів, які провадять підприємницьку діяльність у сфері сільського господарства, а також лісового господарства та рибальства.

У ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», в чинній редакції Закону від 20 листопада 2012 р. № 5495-VI [2], передбачено, що сільськогосподарські виробничі кооперативи створюються для спільного виробництва продукції сільського, рибного та лісового господарств. Відтак, впливає, що предметом діяльності сільськогосподарських виробничих кооперативів (одних із видів сільськогосподарських товаровиробників в Україні) є виробництво продукції сільського, рибного та лісового господарств.

У ст. 1 Закону України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001–2004 рр.» від 18 січня 2001 р. № 2238-III рибницькі та рибальські господарства віднесено до сільськогосподарських підприємств. Відповідно до Закону України

«Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» від 9 лютого 2012 р. № 4391-VI, до сільськогосподарських товаровиробників законодавець відносить юридичних осіб незалежно від організаційно-правової форми, які займаються виробництвом сільськогосподарської продукції та/або розведенням, вирощуванням та виловом риби у внутрішніх водоймах та її переробкою на власних чи орендованих потужностях, у тому числі з власно виробленої сировини на давальницьких умовах, та здійснюють операції з її постачання. Крім цього, у Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 10 травня 1999 р. № 391-р щодо визначення рибницьких, рибальських та риболовецьких господарств як сільськогосподарських товаровиробників зазначено: «Центральним та місцевим органам виконавчої влади у взаємовідносинах з рибницькими та рибальськими, включаючи риболовецькі, господарствами, що займаються риборозведенням, вирощуванням товарної риби, виловом, переробкою та збутом власної рибпродукції (незалежно від організаційно-правових форм) виходити з того, що ці підприємства є сільськогосподарськими товаровиробниками» [3]. Це пряма вказівка засвідчує визнання рибницьких, рибальських та риболовецьких господарств сільськогосподарськими товаровиробниками.

Таким чином, відповідно до законодавства України, до предмету діяльності сільськогосподарських товаровиробників, крім виробництва сільськогосподарської продукції, необхідно відносити і виробництво продукції лісового, рибного, рибницького, рибальського та риболовецького господарств. Перш ніж чітко визначити, що є предметом діяльності сільськогосподарських товаровиробників, підкреслимо відмінність сільського господарства від лісового господарства, рибного, рибницького, рибальського та риболовецького господарств.

Як вже зазначалось, відповідно до ст. 209 Податкового кодексу України, спеціальний режим оподаткування передбачено у сфері сільського та лісового господарств, а також рибальства. У пункті 209.17 цього Кодексу наведений перелік видів діяльності, на які поширюється дія цього спеціального режиму оподаткування. Звернемо увагу, що посилення зроблено на застарілі коди видів економічної діяльності відповідно до Класифікатору видів економічної діяльності 009:2005, який втратив чинність 31 грудня 2012 р. На сьогодні чинним є Класифікатор видів економічної діяльності 009:2010 (далі – КВЕД 009:2010) [4]. Дану невідповідність закону необхідно усунути шляхом внесення змін до нього.

Відповідно до КВЕД 009:2010 до секції А «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство» віднесено розділи: 01 «Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних з ними послуг»; 02 «Лісове господарство та лісозаготівлі»; 03 «Рибне господарство» [4]. Таким чином, відповідно до КВЕД 009:2010, сільське господарство в одному розділі «межує» з мисливством та наданням пов'язаних з ним послуг, однак відокремлене від лісового та рибного господарств.

У КВЕД 009:2010 зазначено, що розділ 01 секції А включає в себе два основні види діяльності, а саме: одержування продукції рослинництва та одержування продукції тваринництва; вирощування сільськогосподарських культур як на відкритому ґрунті, так і в оранжереях і теплицях [4]. Тобто рослинництво і тваринництво є основними видами діяльності у сільському господарстві. Окремо зазначено, що розділ 01 включає надання допоміжних послуг у сільському господарстві, мисливство, відловлювання тварин і пов'язані з ними види діяльності. Діяльність, віднесена до групи 01.5 розділу 01 секції А КВЕД 009:2010 «Змішане сільське господарство», не класифікують за звичайним принципом визначення основної діяльності. Це обумовлено тим, що значна кількість сільськогосподарських підприємств одночасно виробляють як продукцію тваринництва, так і продукцію рослинництва (приблизно у рівних пропорціях), і тому було б неправильно відносити їх до відокремленої категорії розділу [4]. Таким чином, до сільського господарства необхідно відносити одержування продукції рослинництва та одержування продукції тваринництва; вирощування сільськогосподарських культур як на відкритому ґрунті, так і в оранжереях і теплицях; надання допоміжних послуг у сільському господарстві (мова іде про сферу сервісу та послуг). Під одержанням продукції рослинництва та тваринництва, вирощуванням сільськогосподарських культур необхідно розуміти саме виробництво (вирощування) сільськогосподарської продукції. Відтак, у вузькому розумінні предметом діяльності сільськогосподарських товаровиробників необхідно вважати виключно виробництво (вирощування) сільськогосподарської продукції.

Відповідно до КВЕД 009:2010, сільське господарство не включає діяльність із подальшого перероблення сільськогосподарської продукції, класифіковану у розділах 10 «Виробництво харчових продуктів», 11 «Виробництво напоїв» та 12 «Виробництво тютюнових виробів» секції С КВЕД 009:2010, крім її первинної обробки. Діяльність із підготування сільськогосподарської продукції до первісної реалізації класифікують у цьому ж розділі [4]. Тобто сільське господарство включає діяльність із первинної обробки сільськогосподарської продукції; а первісна реалізація сільськогосподарської продукції – це реалізація саме власновиробленої сільськогосподарської продукції. Таким чином, можна доповнити, що у вузькому розумінні предметом діяльності сільськогосподарських товаровиробників необхідно вважати виробництво (вирощування) та первинну обробку сільськогосподарської продукції, а також реалізацію власно виробленої сільськогосподарської продукції.

Що стосується розділу 02 «Лісове господарство та лісозаготівлі» секції А КВЕД 009:2010, то законодавець до нього включив одержування круглого лісоматеріалу, а також добування та збирання дикорослих недеревних лісових продуктів. Окрім виробництва лісоматеріалів, результатом діяльності у сфері лісівництва є продукти, які зазнали незначного

оброблення, такі як паливна деревина (дрова), деревне вугілля та круглий лісоматеріал, який використовують в необробленому вигляді (наприклад, балки, балансова деревина тощо). Ці види економічної діяльності виконують безпосередньо в місцях природних лісів або лісонасаджень. Даний розділ 02 складається із таких підрозділів: 02.1 «Лісівництво та інша діяльність у лісовому господарстві», 02.2 «Лісозаготівлі», 02.3 «Збирання дикорослих недеревних продуктів», 02.4 «Надання допоміжних послуг у лісовому господарстві» [4]. Як бачимо, з економічної точки зору до лісового господарства віднесено інші види діяльності, які є відмінними від видів діяльності, що належать до сільського господарства.

У ст. 1 Конвенції Міжнародної організації праці 2001 р. № 184 про безпеку та гігієну праці в сільському господарстві (ратифікована Україною 01.04.2009 р., набрала чинності для України 01.12.2010 р.) поняття «сільське господарство» охоплює сільськогосподарську та лісівницьку діяльність, здійснювані на сільськогосподарських підприємствах, у тому числі рослинництво, лісівництво, тваринництво, розведення комах, первинну переробку продукції рослинного й тваринного походжень власником підприємства чи від його імені, а також використання та обслуговування механізмів, устаткування, пристосувань, інструментів сільськогосподарських агрегатів, зокрема, будь-які технологічні процеси, зберігання, операції чи транспортування на сільськогосподарському підприємстві, які безпосередньо пов'язані із сільськогосподарським виробництвом [5]. Таким чином, норми міжнародного права до сільського господарства відносять сільськогосподарську та лісівницьку діяльність.

Таку міжнародну практику підтримує О.В. Гафурова, яка відносить до сільськогосподарської діяльності, зокрема, саджання, вирощування та зрубання дерев або чагарників, догляд за ними (крім промислового виробництва), отримання продукції лісового господарства (збирання дикорослих грибів, ягід, смоли тощо) [6, с. 56–60].

У законодавстві деяких країн Європи сільськогосподарські підприємці здійснюють види діяльності, що відносять до лісового господарства. Так, відповідно до ст. 2135 Цивільного кодексу Італії, сільськогосподарським підприємцем є той, хто займається одним із наступних видів діяльності: обробіток земельної ділянки, лісівництво, скотарство та інші пов'язані з ними види діяльності. Під обробітком ділянки, лісівництвом і скотарством розуміються види діяльності, спрямовані на управління біологічним циклом і його розвитком або обов'язковою фазою даного циклу рослинного або тваринного характеру, в яких використовуються або можуть використовуватися земельна ділянка, ліс, прісні, солоні або морські води. Під «пов'язаними з ними видами діяльності», що здійснюються тим ж самим сільськогосподарським підприємцем, розуміються види діяльності, спрямовані на обробку, консервування, переробку, комерційний збут і прирощення цінності, предметом яких є продукти, отримані переважно від обро-

бітку земельної ділянки або лісу, або ж як результат скотарства, а також види діяльності, спрямовані на надання благ і послуг за допомогою переважного використання звично застосовуваного у сільському господарстві обладнання та ресурсів, включаючи види діяльності з освоєння території, сільського та лісового надбання, прийом і надання гостинності, і т. п. [7, с. 111]. Таким чином, за «італійським законом» сільськогосподарський підприємець може здійснювати, крім видів діяльності, що відносяться до сільського господарства, і окремі види діяльності, що належать до лісівництва.

Таким чином, у вітчизняному законодавстві, як і у міжнародних нормах права та у деякому зарубіжному законодавстві, передбачено, що сільське господарство та лісове господарство є відмінними між собою і до них відносяться різні види діяльності. Проте окремі суб'єкти господарювання у сільському господарстві можуть здійснювати, крім відповідних видів діяльності у сільському господарстві, ще і деякі види діяльності, що відносяться до лісового господарства.

Вважаємо, що діяльність у лісовому господарстві не можна відносити до сільськогосподарської діяльності. Продукція лісового господарства відмінна від продукції сільського господарства, незважаючи на те, що спільною ознакою сільського та лісового господарств є використання відповідних категорій земель як основного засобу виробництва.

Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001–2004 рр.» від 18 січня 2001 р. № 2238-III, продукція сільського господарства (сільськогосподарська продукція) – продукція, що виробляється в сільському господарстві та відповідає кодам 01.11-01.42 та 05.00.1-05.00.42 Державного класифікатора продукції та послуг ДК 016-97. Звернемо увагу, що даний Класифікатор скасовано з 31 грудня 2012 р. згідно з Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 11 жовтня 2010 р. № 457, враховуючи зміни, внесені Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 29 листопада 2010 р. № 530 [8]. З 1 січня 2012 р. чинним є Національний класифікатор України «Державний класифікатор продукції та послуг ДК 016:2010» (далі – ДКПП 016:2010), який введено в дію наказом Держспоживстандарту України від 11 жовтня 2010 р. № 457 [9]. Таким чином, у Закон України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001–2004 рр.» необхідно внести зміни, зробивши посилання на коди відповідно до чинного класифікатора продукції та послуг.

У ДКПП 016:2010 продукція сільського господарства, лісового господарства, а також рибного господарства об'єднана в секції А. Однак жодним чином не зазначено, що до продукції сільського господарства відноситься продукція лісового господарства (як і не відноситься продукція рибного господарства). Так, окремо виділено у секції А ДКПП 016:2010 розділ 01 «Продукція сільського господарства, мисливства

та пов'язані з цим послуги» та розділ 02 «Продукція лісового господарства, лісозаготівлі та послуги, пов'язані з лісівництвом» [9]. Таким чином, види продукції лісового господарства є відмінні від видів продукції сільського господарства. Відповідно, продукцію лісового господарства не можна вважати кінцевим результатом виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Однак вони можуть здійснювати деякі види діяльності, що відносяться до економічних видів діяльності у лісовому господарстві.

Тому неправильно сформульовано положення ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» про те, що сільськогосподарські виробничі кооперативи створюються для спільного виробництва продукції сільського, рибного та лісового господарств. Вказаний законодавчий припис суперечить предмету діяльності сільськогосподарських товаровиробників, до яких, зокрема, належать сільськогосподарські виробничі кооперативи, в частині виробництва продукції рибного та лісового господарства, тому слово «лісового» необхідно виключити з цієї статті Закону.

Перш ніж визначати рибальські, рибницькі, риболовецькі господарства сільськогосподарськими підприємствами та, відповідно, сільськогосподарськими товаровиробниками, необхідно проаналізувати їх правове становище, зокрема, визначитися з предметом їх діяльності.

Відповідно до КВЕД 009:2010, сільське господарство відмежоване від рибного господарства, яке передбачено у розділі 03 секції А даного КВЕД 009:2010. Рибне господарство включає діяльність у сфері рибальства та рибництва (аквакультури), що полягає у використанні запасів морського середовища та прісних вод з метою вилову риби або збирання ракоподібних, моллюсків та інших морських організмів (водних культур, перлів, губок тощо). Види діяльності у сфері морського і прісноводного рибальства та збирання аквакультур класифікують, відповідно, у рибальстві (група 03.1) та рибництві (аквакультури) (група 03.2). Структурними елементами розділу 3 є такі підрозділи: 03.1 «Рибальство» та 03.2 «Рибництво (аквакультури)» [4]. Таким чином, до рибного господарства віднесені рибальство та рибництво (аквакультура).

Спеціальним нормативно-правовим актом у сфері рибного господарства є Закон України «Про загальнодержавну програму розвитку рибного господарства України на період до 2010 року» від 19 лютого 2004 р. № 1516-IV. Відповідно до цього закону, рибогосподарське підприємство (рибницьке, рибальське, рибопереробне) розглядається як суб'єкт підприємницької діяльності, основними видами діяльності якого є вилов (збирання), відтворення, вирощування, переробка риби та інших водних живих ресурсів і продукції з них, а сума, одержана від її реалізації або її окремого виду, перевищує 50% загальної суми валового доходу підприємства. Відтак, до рибогосподарських підприємств віднесено рибницьке, рибальське, рибопереробне підприємства.

У Законі України «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них» від 6 лютого 2003 р. подається наступне визначення: спеціальне використання риб та інших водних живих ресурсів – це всі види використання риб, інших водних живих ресурсів (за винятком аматорського та спортивного рибальства у водних об'єктах загального користування), що здійснюється шляхом їх вилову (лов, добування, збирання тощо) з середовища перебування.

У ст. 1 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів», у редакції Закону від 8 липня 2011 р. № 3677-VI, поняття «аквакультура» та «рибництво» ототожнено, однак у чинній редакції цього закону вже не вживається термін «аквакультура». У Законі України «Про аквакультуру» від 18 вересня 2012 р. № 5293-VI ототожнюються поняття «аквакультура» та «рибництво», і звернемо увагу, що під ними розуміється сільськогосподарська діяльність із штучного розведення, утримання та вирощування об'єктів аквакультури у повністю або частково контрольованих умовах для одержання сільськогосподарської продукції (продукції аквакультури) та її реалізації, виробництва кормів, відтворення біоресурсів, ведення селекційно-плеємної роботи, інтродукції, переселення, акліматизації та реакліматизації гідробіонтів, поповнення запасів водних біоресурсів, збереження їх біорізноманіття, а також надання рекреаційних послуг. Як бачимо, законодавець до сільськогосподарської діяльності відніс рибництво (аквакультуру).

На нашу думку, штучне розведення продукції рибництва (аквакультури) є тією ключовою визначальною ознакою, що відрізняє її від виробництва (вирощування) сільськогосподарської продукції. Відповідно до Закону України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001–2004 рр.» від 18 січня 2001 р. № 2238-III, сільськогосподарське виробництво характеризується виробництвом продукції, яка пов'язана з біологічними процесами її вирощування, призначеної для споживання в сирому і переробленому вигляді та для використання на нехарчові цілі. Тобто однією із характеризуючих ознак сільськогосподарської продукції є природне походження. Тому рибництво (аквакультура), як і рибальство, не можна відносити до сільськогосподарської діяльності, адже однією з її характеризуючих ознак є виробництво (вирощування) продукції, що пов'язане з біологічними процесами її вирощування, а отже, має сезонний характер і залежить від природно-кліматичних умов та здійснюється з використанням земель сільськогосподарського призначення як основного їх засобу.

Таким чином, у Законі України «Про аквакультуру» необхідно внести зміни шляхом виключення із визначення поняття «аквакультура» (рибництво) терміни «сільськогосподарська», «сільськогосподарської продукції». Відтак, визначення даного поняття повинно бути сформульовано так: «аквакультура (рибництво) – діяльність із штучного

розведення, утримання та вирощування об'єктів аквакультури у повністю або частково контрольованих умовах для одержання продукції аквакультури та її реалізації, виробництва кормів, відтворення біоресурсів, ведення селекційно-племінної роботи, інтродукції, переселення, акліматизації та реакліматизації гідробіонтів, поповнення запасів водних біоресурсів, збереження їх біорізноманіття, а також надання рекреаційних послуг».

Рибогосподарські підприємства (рибницькі, рибальські та рибопереробні) можна вважати сільськогосподарськими підприємствами, якщо розглядати рибу та інші водні живі ресурси і продукцію, одержувану з них як сільськогосподарську продукцію.

Враховуючи визначення сільськогосподарської продукції, закріплене у ст. 1 Закону України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001–2004 рр.» від 18 січня 2001 р. № 2238-III, та на підставі ДКПП 016:2010 [9] можна з упевненістю стверджувати, що продукція сільського господарства є відмінною від продукції рибного господарства (як і продукція лісового господарства, про що зазначалося вище). У секції А ДКПП 016:2010 виокремлено розділ 03 «Риба та інші продукти рибальства; продукти аквакультур; послуги допоміжні, пов'язані з рибальством», у якому перераховані види продукції саме рибного господарства. Жодним чином не зазначено, що до продукції сільського господарства відноситься продукція рибного господарства.

Незважаючи на те що у законодавстві України до сільськогосподарських підприємств віднесені рибальське, рибницьке, риболовецьке господарства, вони не є окремою організаційно-правовою формою господарювання відповідно до Державного класифікатору України «Класифікація організаційно-правових форм господарювання» ДК 002:2004, який затверджено Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої кооперації № 97 від 28 травня 2004 р. [10]. У цьому класифікаторі рибальське, рибницьке, риболовецьке господарства не названі і видами сільського підприємства, таким чином, їх не можна відносити до суб'єктів господарювання у сільському господарстві, а відтак, вони не є сільськогосподарськими товаровиробниками.

Як вже зазначалось, Класифікатор видів економічної діяльності України ДК 009:2010 [4] не відносить рибальство і рибництво до сільськогосподарської діяльності, а розглядає їх як самостійний вид економічної діяльності, підвид рибного господарства. Таким чином, хоч де-юре вони передбачені у законодавстві, але де-факто таких організаційно-правових форм, як рибальські та рибницькі господарства як суб'єктів господарювання, не передбачено.

У підручниках з аграрного права України предмет діяльності сільськогосподарських товаровиробників подається, як правило, у вузькому розумінні, зокрема, такими науковцями як Я.З. Гаєцькою-Колотилою та Н.В. Ільків [11, с. 35–36], В.М. Корнінком та Н.В. Погорецькою [12, с. 49], О.О. По-

грібним [13, с. 94], А.М. Статівкою та В.З. Янчуком [14, с. 12] тощо.

У науці аграрного права висловлена точка зору про те, що до сільськогосподарської діяльності необхідно відносити рибництво. На думку Т.О. Коваленко та С.І. Марченко, продукція рибництва та рибальства належить до сільськогосподарської [15, с. 219]. В.М. Єрмоленко до сільськогосподарської продукції, крім всієї сирової продукції культурного рослинництва та тваринництва, також відносить продукцію рибництва [16, с. 61]. О.В. Гафурова зазначає, що до сільськогосподарської діяльності варто відносити рибництво та сферу рибальства, пов'язану із використанням рибних запасів у морському середовищі та прісних водах, а саме збір мушель, устриць, ракоподібних, жаб, дикорослих водоростей і діяльність з їх розведення. При цьому наголошує, що всі ці види діяльності мають здійснюватися безпосередньо сільськогосподарським товаровиробником [6, с. 56–60]. Видається, що останнє уточнення найбільшою мірою характеризує у широкому розумінні предмет діяльності сільськогосподарських товаровиробників, а у вузькому розумінні предметом діяльності сільськогосподарських товаровиробників є виробництво (вирощування), первинна переробка та реалізація власно виробленої сільськогосподарської продукції.

Висновки. У національному законодавстві домінує широке розуміння предмету діяльності сільськогосподарських товаровиробників через доповнення його основної складової – сільськогосподарської діяльності у вузькому (буквальному розумінні) – ще й лісовою, рибною, рибницькою та риболовецькою виробничо-господарськими видами діяльності.

У доктрині аграрного права продукцію лісового та рибного господарств також здебільшого відносять до сільськогосподарської продукції. Вважаємо, що продукція лісового та рибного господарств не відповідає характерним ознакам сільськогосподарської продукції. У процесі ведення лісового господарства використовуються лісові ресурси, рибного господарства – водні ресурси, а сільського господарства – землі сільськогосподарського призначення як основні засоби виробничо-господарської діяльності по кожному виду діяльності відповідно. Крім того, продукція лісового господарства не має харчової цінності.

У широкому розумінні, предметом діяльності сільськогосподарських товаровиробників, відповідно до законодавства України, є ведення сільського господарства як основного виду господарської діяльності, а також поєднаного з ним лісового чи рибного господарства.

Суб'єкт господарювання, що займається виключно лісгосподарською діяльністю чи рибогосподарською діяльністю, не може визнаватися сільськогосподарським товаровиробником. Відтак, у вузькому розумінні, предметом діяльності сільськогосподарських товаровиробників є виробництво (вирощування), первинна переробка та реалізація власно виробленої (власно вирощеної) продукції тваринництва та рослинництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Статівка А.М., Уркевич В.Ю. Аграрне право (оглядові лекції, нормативно-правові акти) : [навч. посіб.] / А.М. Статівка, В.Ю. Уркевич. – Х. : Юрайт. – 2014. – 352 с.
2. Про внесення змін до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» : Закон України від 20 листопада 2012 р. № 5495-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 50. – С. 698.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України щодо визначення рибницьких, рибальських та риболовецьких господарств, як сільськогосподарських товаровиробників від 10 травня 1999 р. № 391-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/391-99-%D1%80>.
4. Класифікатор видів економічної діяльності ДК 009:2010 : Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 11.10.2010 р. № 457 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/kv10_i.html.
5. Конвенція 2001 року про безпеку та гігієну праці в сільському господарстві : Міжнародний документ від 21.06.2001 р. № 184: Міжнародна організація праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_504.
6. Гафурова О.В. Сільськогосподарська діяльність (сільськогосподарське виробництво) як об'єкт аграрних правовідносин / О.В. Гафурова // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 4. – С. 56–60.
7. Раджоньери М.П., Валетта М. Агроекологическое право Европейского Союза и Италии / М.П. Раджоньери, М. Валетта ; отв. ред. Д.О. Тузов. – М. : Статут, 2006. – 208 с.
8. Державний класифікатор продукції та послуг ДК 016-97 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN3381C.html.
9. Про затвердження та скасування національних класифікаторів : Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 11 жовтня 2010 р. № 457 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN59047.html.
10. Державний класифікатор України «Класифікація організаційно-правових форм господарювання» ДК 002:2004 : Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої кооперації від 28 травня 2004 р. № 97 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/edrpo/ukr/pro_r.htm.
11. Гаєцька-Колотило Я.З., Ільків Н.В. Аграрне право України : [навч. посіб.] / Я.З. Гаєцька-Колотило, Н.В. Ільків. – К. : Істина, 2008. – 184 с.
12. Жушман В.П., Корнієнко В.М., Корнієнко Г.С. та ін. Аграрне право : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / [В.П. Жушман, В.М. Корнієнко, Г.С. Корнієнко та ін.] ; за ред. В.П. Жушмана та А.М. Статівки. – Х. : Право, 2010. – 296 с.
13. Аграрне право України : [підручник] / За ред. О.О. Погрібного. – К. : Істина, 2007. – 448 с.
14. Янчук В.З., Статівка А.М. Аграрне право (оглядові лекції, практичні завдання, нормативні акти) / В.З. Янчук, А.М. Статівка. – Х. : Ксілон, 2000. – 240 с.
15. Коваленко Т.О., Марченко С.І. Правове регулювання господарської діяльності в агропромисловому комплексі України : [навч. посіб.] / Т.О. Коваленко, С.І. Марченко. – К. : Юрінком Інтер, 2015. – 296 с.
16. Ермоленко В. Сільськогосподарська продукція як аграрно-правова категорія / В. Ермоленко // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 6. – С. 58–61.